

УДК 378.4:61:371.65(477.84)
DOI 10.11603/bmbr.2706-6290.2021.4.12760

Л. Я. Федонюк, С. О. Ястремська, О. М. Ярема, І. Є. Герасимюк, Я. Я. Боднар

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

НАВЧАЛЬНІ МУЗЕЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ МЕДСЕСТРИНСТВА

Навчальні музеї Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України та їх роль у процесі навчання і виховання майбутніх спеціалістів медсестринства

Л. Я. Федонюк, С. О. Ястремська, О. М. Ярема,
І. Є. Герасимюк, Я. Я. Боднар

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Резюме. Значне місце серед нових підходів до організації навчальної діяльності посідає музейна педагогіка, що має важливе значення в системі освіти, сприяючи всебічному розвитку особистості студента. Важливе значення для навчання мають натуральні об'єкти і їх зображення, які створюють найповніше уявлення будови організму людини. З огляду на це, певне місце в навчально-виховному процесі займають музеї.

Мета дослідження – показати роль музеїв у навчально-виховному процесі студентів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.

Матеріали і методи. Зібрано інформацію про роль навчальних музеїв Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, використано архівні матеріали кафедр: анатомії людини, патологічної анатомії з секційним курсом і судової медицини, медичної біології.

Результати. У Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України є ряд музеїв навчально профілю: музей кафедри анатомії людини, музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом і судової медицини, навчально-біологічний музей імені І. Я. Яременка. Метою навчальних музеїв є створення найповнішої уяви змісту живої природи, морфології людини, тварин, рослин, що нас оточують, а також як осередку освіти й виховання. Музей кафедри анатомії містить унікальну колекцію анатомічних препаратів, які відображають форму органів, їх топографічні взаємовідносини, проекції судин і нервів, що слугують невід'ємною теоретичною базою для студентів медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів, а також для студентів Навчально-наукового інституту медсестринства. Досягти високого практичного рівня професійної підготовки неможливо і без вивчення музей-

©Л. Я. Федонюк та ін., 2021

Educational museums of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University and their role in the process of education and training of future nursing specialists

L. Ya. Fedoniuk, S. O. Yastremska, O. M. Yarema,
I. Ye. Herasymyuk, Ya. Ya. Bodnar

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

e-mail: fedonyuklj@tdmu.edu.ua

Summary. An important place among a new approach to the organization of educational activities occupied by museum pedagogy, that is an important factor in the education system and contributes to the comprehensive development of the student's personality. Among the variety of visuals, one of the first places should be occupied by natural objects and their images, which create the most complete picture of the structure of the human body. Given this, a certain place in the educational process should be occupied by museums.

The aim of the study – to show the role of museums in the educational process of students at I. Horbachevsky Ternopil National Medical University.

Materials and Methods. Information on the role of educational museums of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University was collected; archival materials of the departments: human anatomy, pathological anatomy with a sectional course and forensic medicine, medical biology were used.

Results. I. Horbachevsky Ternopil National Medical University has a number of educational museums: Museum of the Department of Human Anatomy, Museum of the Department of Pathologic Anatomy, Autopsy Course and Forensic Pathology, I. Yaremenko Educational and Biological Museum. The purpose of educational museums is to create the fullest idea of wildlife around us, the morphology of man, animals, plants, as well as a centers of education and upbringing, because one of the first places should be occupied by natural objects and their images. The Museum of the Department of Human Anatomy contains a unique collection of anatomical macrospecimens, that reflect the shape of organs, their topographic relationships, projections of vessels and nerves, that serve as an integral theoretical basis for medical, dental and pharmaceutical students and also for students of the educational and scientific institute of nursing. To reach a high practical level of professional

них макропрепаратів кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини. Навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка представляє натуральні об'єкти і їх зображення, які створюють найповніше уявлення взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем.

Висновок. Музеї Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України займають вагомe місце в навчально-виховному процесі, завдяки їм теорія і практика дають високий позитивний результат у формуванні професіоналізму лікаря.

Ключові слова: музейна педагогіка; навчальні музеї; навчально-виховний процес; музей кафедри анатомії людини; музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом і судової медицини; навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка кафедри медичної біології.

ВСТУП

У сучасних умовах реформування української освітньої системи постає питання щодо нових підходів до організації і змісту навчально-виховної діяльності. Важливе місце серед них посідає один із перспективних напрямків сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення учнівської та студентської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення [6, 7]. Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості студента [8].

Важливе значення для навчання мають натуральні об'єкти і їх зображення, які створюють найповніше уявлення будови організму людини. З огляду на це, певне місце в навчально-виховному процесі займають музеї [15, 16]. Метою навчальних музеїв є створення найповнішої уяви змісту живої природи, морфології людини, тварин, рослин, що оточують нас, а також як осередку освіти й виховання [3, 12].

Музеї при навчальних закладах проводять заходи, які передбачають освітньо-виховну роботу серед учнівської молоді й населення; організують дослідницьку діяльність згідно з тематикою музеїв; систематично поповнюють фонди музеїв шляхом проведення експедицій, походів, екскурсій; організують облік музейних предметів, забезпечують їх збереження; створюють і поповнюють стаціонарні експозиції та виставки; надають можливість використання матеріалів музею в навчально-виховному процесі та науково-дослідницькій роботі [11]. Окрім традиційного екскурсійного показу навчальні музеї широко використовують специфічні форми і методи роботи з колекціями. Це демонстрація окремих

training is impossible and without the study of museum macrospecimens of the Department of Pathological Anatomy with a sectional course and forensic medicine. I. Yaremenko Educational and Biological Museum presents natural objects and their images, which create the most complete imagination of the human relationship with the surrounding natural environment.

Conclusion. Museums of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University occupy an important place in the educational process of the individual, thanks to them, theory and practice give a high positive result in the formation of professionalism of the doctor.

Key words: museum pedagogy; educational museums; educational process; I. Horbachevsky Ternopil National Medical University; Museum of the Department of Human Anatomy; Museum of the Department of Pathologic Anatomy, Autopsy Course and Forensic Pathology; I. Yaremenko Educational and Biological Museum.

музейних предметів на лекціях, науковий опис та обробка матеріалів польових досліджень під час практичних занять [9, 17].

Освіта і виховання, як функція музею, ґрунтується на змісті й експресивному впливі музейних експонатів на відвідувачів, що супроводжується великим обсягом одержуваної інформації. У результаті реалізації даної функції музей стимулює і задовольняє пізнавальні й культурні запити суспільства.

Реалізація музеями функції взаємодії зумовлена наявністю установ і громадських інститутів, які активно взаємодіють з музеями та іншими громадськими інститутами – установами культури, освіти, науки. Система цих зв'язків повинна бути різноманітною й ефективною і перш за все, це стосується дошкільних і шкільних установ, усієї системи середньої спеціальної та вищої освіти. Разом з тим це групові екскурсії. Крім того, в учнів і дослідників прями́й інтерес у взаємодії із музейними експонатами, які є об'єктами історичного, культурного, громадського та природної спадщини [5].

Повноцінне життя є у музею тоді, коли він, концентруючи матеріал та зберігаючи його, передає людям інформацію, що є своєрідним камертоном науковості, моральності, духовності, вартим усілякого захисту, збереження та зміцнення. Призначення музею полягає в накопиченні інформації та виявленні закономірностей, що відносяться до процесів пізнання і передачі знань за допомогою музейних предметів [3, 4, 10].

Метою дослідження було показати роль музеїв у навчально-виховному процесі студентів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Зібрано інформацію про роль навчальних музеїв Тернопільського національного медичного уні-

верситету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, використано архівні матеріали кафедр: анатомії людини, патологічної анатомії з секційним курсом і судової медицини, медичної біології.

РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Опанування лікарської підготовки неможливо без інтеграції викладання дисципліни з вивченням музейних препаратів, як ґрунтовної джерельної бази пізнання невидимого й науково-методичної складової навчально-виховного процесу медичного університету. В Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського (ТНМУ) МОЗ України є ряд музеїв навчального профілю: музей кафедри анатомії людини, музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом і судової медицини, навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка [1, 2].

ТНМУ справедливо пишається своїм анатомічним музеєм [1]. Це, можливо, за масштабами і не найбільший з анатомічних музеїв у навчальних закладах вищої освіти України, але, безумовно, один із найвпорядкованіших. Тут зібрано унікальну колекцію анатомічних препаратів, які відображають основні аспекти будови людського організму: форму органів, їх топографічні взаємовідносини, проекції судин і нервів, будову окремих органів, що слугують невід'ємною теоретичною базою для студентів медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів, а також для студентів Навчально-наукового інституту медсестринства.

Історія створення музею безпосередньо пов'язана з історією створення та становлення кафедри анатомії людини спочатку медичного інституту, а потім академії і університету. Фундатором музею був цілий ряд його співробітників. Це, зокрема, проф. М. Я. Полянкін – один із перших завідувачів кафедри, який заклав підвалини музею і за ініціативою якого було виготовлено перші музейні препарати. Спочатку музей нараховував невелику кількість експонатів. Поступово, зусиллями колективу кафедри і членів студентського наукового гуртка, кількість натуральних препаратів у колекції музею збільшувалась. На сьогодні тут розташовано майже 600 вологих і сухих препаратів, виготовлених з органів і частин людського організму.

Значний внесок у розвиток музею зробили в різні роки тодішні завідувачі кафедри: проф. В. Г. Ковешніков і проф. Я. І. Федонюк. Максимум уваги вони приділяли розширенню музею, щороку поповнюючи його 30–40 новими препаратами з усіх розділів анатомії. В музейну справу були впроваджені уніфіковані методи виготовлення препаратів різних органів та їх опис, розроблені основи сучасної музейної техніки.

У міру становлення і реконструкції кафедри музей розташовувався в різних приміщеннях на-

чального корпусу. На сьогодні він займає дві просторі зали на другому поверсі Навчально-наукового інституту морфології і є складовою частиною кафедри анатомії людини. Вся анатомічна колекція сформована за системним принципом і являє собою цілісну музейну експозицію. Для розміщення колекції були виготовлені спеціальні шафи, що відповідають специфіці експозиції. Більшість існуючих музейних експонатів як наочні навчальні засоби активно залучається для проведення практичних занять, а також самостійної роботи студентів. Тому музей по праву можна назвати центром практичного навчання студентів.

У 2009–2010 рр. під керівництвом проф. І. Є. Герасимюка та за безпосередньою участю доц. Б. В. Голода, асист. Р. В. Говди і лаборантів Е. М. Кочаровської та О. П. Данилевич були проведені реставрація і поповнення музейної експозиції. Усі препарати музею були раціонально систематизовані в шафах-вітринах за функціонально-анатомічним принципом і відповідно до навчальних планів та програм з дисципліни «Анатомія людини». За цей період у музеї були повністю обладнані розділи з експозицією препаратів та таблицями з остеоартрології, спланхнології, ангіоневрології, периферичної і центральної нервової систем. Розділ остеоартрології присвячено будові опорно-рухового апарату, його пасивній (кістки та зв'язки, що їх з'єднують) і активній (м'язи) частині. Окремо виділено кістки черепа і відображено їх вікові особливості. На кістках тулуба і кінцівок позначені фарбою місця прикріплення м'язів, що допомагає розумінню напрямків зміщення відламків у практичній травматології. Розділ спланхнології включає в себе анатомію травної, дихальної, ендокринної і сечостатевої систем, а також органів чуття. Окремими підрозділами представлені нервова та серцево-судинна системи з периферійними нервами. Кожна анатомічна структура на музейних препаратах має цифрове позначення, якому відповідає її номенклатурна назва українською і латинською мовами, що вказана на розміщених поряд табличках. Це дає можливість студентам засвоювати знання з предмета безпосередньо біля анатомічних утворень, які вони вивчають.

На препаратах (вологих та сухих) можна побачити природну форму органів, їх топографічне взаємовідношення та взаєморозташування, проекції судин і нервів, будову окремих органів. Важливе значення для практично-орієнтованого навчання мають препарати топографічних зрізів різних ділянок людського організму, які дають можливість зіставляти їх із сучасними клінічними методами обстеження: комп'ютерною і магніторезонансною томографією.

Колекція анатомічного музею включає також і унікальні експонати: дзеркальне розташування органів грудної порожнини, двокамерне серце, підковоподібна нирка, дистонія нирки. Знання таких

анатомічних особливостей допоможе майбутнім лікарям у їх практичній роботі при встановленні діагнозів.

Крім того, особливої уваги заслуговує розділ з тератології «Вади розвитку у дітей», в якому представлено і детально описано оригінальні препарати з уродженими вадами, отримані з клінічних закладів м. Тернопіль.

Музей відвідують не тільки студенти університету. Щорічно анатомічний музей приймає досить велику кількість інших відвідувачів, перш за все школярів загальноосвітніх шкіл і студентів медичних коледжів, розташованих на території як Тернопільської області, так і сусідніх із нею. Це сприяє популяризації наукових знань, формуванню природничого світогляду й морально-етичному вихованню молоді.

На сучасному етапі розвитку медичної педагогіки на кафедрі патологічної анатомії та судової медицини важливим є вивчення макроскопічних та мікроскопічних проявів хвороби, на основі яких формується клінічне мислення студентів. Формування патологічної анатомії як прикладної (клінічної) медичної науки пов'язане з розвитком анатомії, ось чому основним гаслом кафедри є вислів українського філософа Г. Сковороди «З видимого пізнай невидиме».

Музеї кафедри патологічної анатомії та кафедри судової медицини почали формуватися з першого дня заснування нашого університету в 1957 р., на той час інституту, і є колективною працею цілого ряду поколінь викладачів. А першими і безпосередніми засновниками були доц. Б. І. Дубчак і асист. С. С. Абрамов, які виготовили перші сотні макропрепаратів [1, 2].

Обладнання для експозиції музейних препаратів, згідно з розпорядженням МОЗ України, надійшло із Одеського медичного інституту. З цим пов'язаний курйозний випадок. Доц. М. Й. Вальчук дав розпорядження Б. І. Дубчаку підготувати непридатні до вжитку муляжі патологічних процесів, які були на кафедрі, і відіслати контейнером у Тернопіль. Але сталося так, що їм, як фундаторам новоствореної кафедри, довелося його ж і розбирати. Тому співробітники кафедри відмовились від демонстрації патологічних процесів на муляжах і почали виготовляти макропрепарати, здебільшого зі збереженням натурального забарвлення.

Окрім формування макромузею, в тому ж 1957 р. розпочато створення архіву мікропрепаратів. На практичних заняттях використовували препарати, які виготовили лаборанти кафедри: Л. О. Чижовою, Д. С. Бабенковою, Н. Д. Хоменко, Є. С. Ковальовою, І. Гребьолкіною, М. П. Панютою, В. С. Ізай. Причому кожен лаборант повинен був щорічно освоїти 1–2 методики елективного фарбування тканин.

Особливого успіху в гістологічній техніці досягли М. П. Панюта та В. С. Ізай. Надавалося велике значення ілюстративному матеріалу. До поповнення

табличного фонду був залучений Б. І. Дубчак, який мав художню освіту й очолював художню студію інституту, а також студент-гуртківець, член художньої студії інституту Я. Я. Боднар.

Архів мікропрепаратів став основою підготовленого до видання атласу з патогістології, створеного у співпраці з кафедрою патологічної анатомії Івано-Франківського національного медичного університету та Інституту клінічної патології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Доц. В. К. Стешиць у 1958 р., отримавши запрошення на роботу в Тернопільський медичний інститут, доклав надзвичайно багато зусиль до розвитку кафедри судової медицини. Саме за його керівництва та безпосередньої участі асист. С. А. Абрамова почав наповнюватись новими експонатами навчальний судово-медичний музей, який сьогодні налічує близько 1000 різноманітних експонатів зі всіх розділів судової медицини і є одним з найбагатших за експозицією спеціалізованих медичних музеїв України.

Завдяки художнім здібностям асистентів С. А. Абрамова та І. О. Юхимця створений унікальний малий судово-медичний музей, аналогів якого немає в жодному вищому медичному закладі України. В ньому поряд з експозиціями місця події демонструються стенди з оригінальними взірцями різноманітних травмуючих предметів, холодної і вогнепальної зброї. Така експозиція музею з навчальною метою дає студентам можливість краще засвоїти діагностичні ознаки дії гострих і тупих предметів згідно з класифікацією доц. А. І. Муханова та алгоритм опису місця скоєння злочину.

Музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини постійно використовується для формування установок на здоровий спосіб життя шкільної та студентської молоді, боротьбу зі шкідливими звичками, наглядно відтворюючи наслідки й ускладнення алкоголізму, наркоманії, тютюнокуріння тощо.

У стінах кафедри медичної біології знаходиться її гордість – навчально-біологічний музей, засновником якого у 1957 р. став перший завідувач кафедри біології Тернопільського медичного інституту кандидат біологічних наук, доцент Іван Іванович Яременко [13, 14].

У короткому довіднику про навчальний музей, написаному ще в 1974 р., Іван Іванович зазначав: «...Серед різноманітності наочностей одне з перших місць повинні зайняти натуральні об'єкти та їх зображення, які створюють найповніше уявлення змісту оточуючої нас живої природи. З огляду на це, певне місце в навчально-виховному процесі повинні зайняти музеї. Це особливо має актуальне значення при вивченні однієї з фундаментальних дисциплін – біології...»

При оформленні тематики біологічного музею з понад 2000 експонатів особливу увагу Іван Іванович приділив показу єдності організмів і середовища, походження живого з неживої матерії, великої різноманітності рослинного та тваринного світу, сучасних принципів побудови організмів. У 1967 р. відбулось урочисте відкриття музею, що збіглося з 10-ю річницею заснування Тернопільського медичного інституту.

У 2012–2013 рр. колектив кафедри медичної біології з ініціативи завідувачки кафедри проф. Л. Я. Федонюк провів гігантську роботу щодо реорганізації навчально-біологічного музею та присвоєння йому імені Івана Івановича Яременка. Основною метою реорганізації стала спільна ідея запобігання явищу, коли музеї перетворюються на набори монотонних несистематизованих експонатів, фактів і явищ. Генеральна ціль одночасного роз'єднання та об'єднання між собою біологічного, природоохоронного, екологічного, еволюційного та медичного напрямків дала можливість створити повне уявлення про навколишнє середовище і надати медико-біологічного змісту живій природі.

У навчально-біологічному музеї сформовано дві секції: «Еволюція Землі, біосфери та людини» у 2012 р. та «Жива природа – багаторівнева система Землі» у 2013 р. Кожна секція включає ряд експозицій. Зокрема, секція «Еволюція Землі, біосфери та людини» включає три експозиції: «Хронологія еволюції живої природи», «Шлях еволюції людини за Дарвіном», «Жива природа в геологічному минулому».

Секція «Жива природа – багаторівнева система Землі» включає 8 експозицій: «Видатний біолог і засновник кафедри – І. І. Яременко», «Царство Тварини в імперії Еукаріот», «Отруйні тварини», «Медико-біологічні аспекти паразитизму», «Представники Класу Комахи», «Поняття екосистеми в сучасній екології», «Червонокнижні рослини та тварини Тернопільщини», «Природно-заповідні території Тернопільщини».

Експозиція «Хронологія еволюції живої природи» представлена геохронологічною шкалою, в якій відображено магістральний шлях еволюції органічного світу, геологічну історію Землі та усі етапи розвитку життя.

Експозиція «Шлях еволюції людини за Дарвіном» присвячена висвітленню існуючих теорій, еволюції, аспектам формування еволюційної біології як самостійної галузі науки. В експозиції представлено ілюстративний матеріал щодо походження людини, а також муляжі черепів викопних підвидів людей.

В експозиції «Жива природа в геологічному минулому» представлені гірські породи, корисні копалини та рідкісні мінеральні утворення, знайдені в різні періоди існування Землі на території Тернопільської області. Експозиція містить цікаву

інформацію про рослини і тварин, які існували на Тернопільщині десятки та сотні мільйонів років тому.

Експозиція «Видатний біолог і засновник кафедри – І. І. Яременко» присвячена життєвому шляху, науковим дослідженням і трудовій діяльності першого завідувача кафедри біології – Івана Івановича Яременка.

Експозиція «Царство тварини в імперії еукаріот» займає центральну частину музею. Під неї відведено 18 скляних вітрин, в яких продемонстровано величезне розмаїття безхребетних і хребетних тварин. Найбільшим таксонам відведено окремі вітрини, де розташована детальна інформація щодо систематики, морфології, екології та життєвого циклу тварин. Зокрема, поява одного експоната даної експозиції, а саме великого плямистого пітона, така: в далекому 1959 р. приїхав на гастролі до Тернополя цирк. Після декількох днів перебування у Тернополі актори звернулись до ветеринара з приводу того, що пітон відмовляється їсти, погано себе почуває. Через деякий час пітон загинув. Відправивши тіло тварини на розтин у ветеринарну клініку, встановили причину смерті – непрохідність кишечника у зв'язку з паразитуванням гельмінтів (зі слів-спогадів доцента кафедри медичної біології кандидата біологічних наук Миколи Яковича Яковенка, 2014 р.). Отож, тіло пітона, а також самих гельмінтів було передано у музей, де вони й до сьогодні знаходяться у формаліні та дивують відвідувачів.

Історія експозиції «Отруйні тварини» сягає своїм корінням глибоко в історію кафедри, адже І. І. Яременко значну увагу приділяв вивченню отруйних тварин. Саме таким істотам присвячена одна з його монографій «Отруйні тварини». Експозиція представлена вологими препаратами, опудалами отруйних тварин та інформаційними стендами, на яких розміщені матеріали щодо загальної характеристики та класифікації отруйних тварин. В окремій вітрині розташована інформація, в якій висвітлено клінічну картину токсичної дії отрути, правила надання першої допомоги при укусах отруйних тварин, а також висвітлено особливості зміїної отрути та її застосування в медицині.

Експозиція «Медико-біологічні аспекти паразитизму» згрупована за принципом взаємодії паразита та хазяїна на рівні особин, вона наглядно демонструє природно-осередковий характер паразитарних захворювань, надаючи чітке уявлення про взаємозв'язок способу життя тварин із проявами паразитарних захворювань, цим самим формуючи клінічне мислення у майбутніх фахівців медицини. Експозиція оформлена на стіні площею 30 м². На ній у спеціальних контейнерах, із урахуванням біологічної систематики, послідовно розташовані опудала тварин класів: Ракоподібні, Хрящові та Кісткові риби, Птахи, Гризуни, Зайцеподібні, Комахоїдні, Хижі, Парнокопитні та Примати. Під контейнерами,

на спеціальних стендах, які стоять на вітринах центральної експозиції, розташована інформація про 13 захворювань, збудниками, переносниками або хазяями яких є тварини, розміщені на стіні. Щодо 7 інфекційних і 6 інвазійних захворювань зазначено та проілюстровано систематичне положення, морфологію, цикл розвитку збудника, шляхи зараження, клінічну картину, методи лабораторної діагностики та профілактики захворювання.

Експозиція «Представники класу комахи» створена на основі колекції, зібраної завідувачем кафедри нормальної фізіології доктором медичних наук, професором Костянтином Васильовичем Ковановим і подарованої ним навчально-біологічному музею у 1992 р. Впродовж 2013 р. проводились ідентифікація, систематизація та підпис, відповідно до сучасних вимог, 204 експонатів. Колекцію розташували та оформили у спеціально виготовлених контейнерах, що забезпечуватимуть тривале зберігання комах. 117 представників Ряду Лускокрилі згруповано за напрямками «Мінливість» та «Видова різноманітність метеликів».

Експозиція «Поняття екосистеми в сучасній екології» представлена зрізками прісноводних і наземних екосистем за схемою: продуценти, консументи I, II та III порядку. Вона побудована за рівневим типом із метою візуалізації ланцюгів живлення та правил екологічної піраміди.

В експозиції «Червонокнижні рослини та тварини Тернопільщини», яка займає 2 скляні вітрини, представлені гербарні зразки 29 рідкісних видів рослин, зібраних у Тернопільській області. У ній також представлені зникаючі види тварин Тернопільщини, опудала яких власноруч виготовлені у 60-х роках працівниками кафедри під керівництвом доц. І. І. Яременка. Окрасою експозиції є гербарні зрізки зникаючих видів рослин Тернопільщини, подарованих музею працівниками кафедри ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у 2013 р. Вагомою цінністю експозиції є Червона книга України – основний документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин. На підставі цього природоохоронного документа розробляються наукові та практичні заходи, спрямовані на охорону природи та її раціональне використання. Примірники Червоної книги України

(рослинний світ) та Червоної книги України (тваринний світ) подаровані музею авторами даного видання – працівниками Інституту зоології Національної академії наук України у 2012 р.

У рамках експозиції «Природно-заповідні території Тернопільщини» представлена регіональна карта-схема територій та об'єктів екологічної мережі Тернопільської області, що мають рекреаційну цінність. Зображені як існуючі природно-заповідні території, так і перспективні для заповідання об'єкти.

На одному з підвіконників музею оформлена стилізована виставка птахів – представників фауни Західного регіону України.

На сьогодні навчально-біологічний музей займає площу 44 м², він нараховує 2155 експонатів, серед яких: 345 опудал тварин, 263 вологих макропрепарати, 64 скелети тварин, 5 колекцій представників Класу Комахи, що налічує понад 500 особин, близько 260 муляжів, схем і моделей.

Навчально-біологічний музей є експозиційним проектом і залишається освітнім ресурсом кафедри. У ньому відображено не лише історію створення музею природи, але й історію кафедри, історію інституту, академії, університету. Музей завжди був та залишається гордістю за людей, які заклали його фундамент.

ВИСНОВКИ

Музеї ТНМУ займають вагоме місце в навчально-виховному процесі, завдяки їм теорія і практика дають високий позитивний результат у формуванні професіоналізму лікаря. Музейна педагогіка активно сприяє процесу виховання особистості, формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям освіти.

Опанування лікарської підготовки неможливо без інтеграції викладання дисципліни з вивченням музейних препаратів, як ґрунтовної джерельної бази пізнання невидимого й науково-методичної складової навчально-виховного процесу медичного університету. Активне використання музеїв ТНМУ на практичних заняттях дасть можливість поглибити знання з предмету, розширити картину об'єктів дослідження, що, як основа музейної педагогіки, сприятиме всебічному розвитку особистості студента.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кризь призму минулого до сьогодення / [М. М. Корда, Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук та ін.] ; за ред. М. М. Корди, Л. Я. Федонюк. – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – 480 с.
2. Майбутнє твориться сьогодні (2007–2012) / [М. А. Андрейчин, С. М. Андрейчин, Л. С. Бабінець та ін.] – Тернопіль : ТДМУ, 2012. – 428 с.
3. Музей як комунікативний та освітній простір : навч. посіб. / П. В. Вербицька, Р. Е. Пасічник ; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. – 229 с.
4. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. – К. : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. – С. 61–64.
5. Музейна справа у закладах освіти: метод. реком. / укладач О. М. Вагеннік. – Запоріжжя, 2020. – 76 с.
6. Прожого В. М. Музейна педагогіка: залучення молоді до вивчення та збереження історичної спадщини / В. М. Прожого // Педагогічна майстерня. – 2018. – № 2. – С. 23–27.
7. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник / І. В. Удовиченко. – К. : Лотос, Національний музей історії України, 2017. – 72 с.
8. Удовиченко І. В. Принципи музейної педагогіки в період переосмислення ролі музею в суспільстві. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р. / І. В. Удовиченко. – Київ ; Біла Церква : Видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. – С. 99–102.
9. Федонюк Л. Я. Естетика живої природи – цінність учебно-біологічного музею кафедри медичної біології / Л. Я. Федонюк, І. Д. Быць // Матеріали науково-практичної конференції «Stav, problému a perspektívy

pedagogického štúdia a sociálnej práce». – Словацька республіка, Sládkovičovo (28–29 жовтня). – 2016. – С. 67–71.

10. Федонюк Л. Я. Життя для науки: монографія / Л. Я. Федонюк, О. М. Ярема, С. С. Подобівський. – Тернопіль : ТДМУ, 2018. – 72 с.

11. Музеї Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського – багатство історичної спадщини навчального закладу / Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук, В. В. Файфура // Медична освіта. – 2019. – № 1 (81). – С. 176–180.

12. Федонюк Л. Я. Музеи ТНМУ – ценное наследие и гордость университета Л. Я. Федонюк, О. М. Ярема, Е. И. Скиба // Материалы Международной научно-методической конференции «Экологическое образование и устойчивое развитие. Состояние, цели, проблемы и перспективы». – Минск, Республика Беларусь (25–26 февраля). – 2021. – С. 351–353.

13. Федонюк Л. Я. Навчально-біологічний музей кафедри медичної біології – цінний скарб і гордість університету / Л. Я. Федонюк, С. С. Подобівський, О. М. Ярема // Медична освіта. – 2018. – № 1 (77). – С. 141–145.

14. Педагог і дослідник біологічного циклу / Л. Я. Федонюк, Л. Н. Рибіцька, О. Т. Тусик. – Тернопіль : ТДМУ, «Укрмедкнига», 2013. – 20 с.

15. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка в оптимізації культурно-освітнього процесу / Н. О. Філіпчук // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2017. – Вип. 2. – С. 256–265.

16. Milovanov K., Nikitina E., Sokolova N., Sergeeva M. The creative potential of museum pedagogy within the modern society. Education. – Vol. 38 (№ 40). – 2017. – 11 p.

17. Fedonyuk L. Ya. Biological educational museum collection value of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University for learning about wildlife / L. Ya. Fedonyuk, I. V. Pryvrotska // Біологічні системи. – 2018. – Т. 9. – Вип. 2. – С. 29–36.

REFERENCES

1. Korda MM, Fedonyuk LYa, Palamarchuk AI. Through the prism of the past to the present. [Кризь призму минулого до сьогодення] Ternopil: Ternopil State Medical University; 2017. Ukrainian.
2. Andreichyn MA, Andreichyn SM, Babinecz LS. The future is created today (2007-2012). [Майбутнє твориться сьогодні (2007-2012)] Ternopil: Ternopil State Medical University; 2012. Ukrainian.
3. Verbytska PV, Pasichnyk RE. Museum as a communicative and educational space: textbook. [Музей як комунікативний та освітній простір : навч. посіб.] Lviv Polytechnic University. Ukrainian.
4. Museum pedagogy in scientific education: a collection of abstracts of participants of the II All-Ukrainian scientific-practical conference, Kyiv, November 26, 2020 for science. ed. S. O. Long. - Kyiv: National Center "Small Academy of Sciences of Ukraine", 2020. Ukrainian.
5. Museum business in educational institutions. Methodical recommendations. [Музейна справа у закладах освіти: метод. реком.] Zaporizhzhia; 2020. Ukrainian.

6. Prozhoga VM. [Museum pedagogy: involving young people in the study and preservation of historical heritage]. Pedagogical Master. 2018;2: 23-7. Ukrainian.

7. Udovychenko IV. Museum pedagogy: theory and practice: scientific and methodological manual. [Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник] Kyiv: Lotus, National Museum of History of Ukraine, 2017. Ukrainian.

8. Udovychenko I. [Principles of museum pedagogy in the period of rethinking the role of the museum in society] Museum pedagogy in scientific education: a collection of abstracts of participants of the I All-Ukrainian scientific-practical conference, November 28, 2019, Kyiv Bila Tserkva: Publishing House "Authority" FOP Kurbanova Yu. V., 2019. Ukrainian.

9. Fedonyuk LYa, Byt ID [Aesthetics of living nature - the value of the educational and biological museum of the Department of Medical Biology] Proceedings of the scientific-practical conference "Attitudes, problems and prospects of pedagogical studies and social work". Slovak Republic, Sládkovičovo. October 28-29; 2016. Russian.

10. Fedonyuk LYa, Yarema OM, Podobivsky SS. Life for science: monograph. [Життя для науки: монографія] Ternopil: TSMU; 2018. Ukrainian.
11. Fedonyuk LYa, Palamarchuk AI, Fayfura VV, Lototska OV, Bondarenko YI, Palasyuk BO [Museums of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University – the wealth of historical heritage of the educational institution]. *Med osvita*. 2019;1(81): 176-80. Ukrainian.
12. Fedonyuk LYa, Yarema OM, Skiba EI [Museums of TNMU – a valuable heritage and pride of the university] Proceedings of the International Scientific and Methodological Conference “Environmental Education and Sustainable Development. Status, goals, problems and prospects” Minsk, Republic of Belarus. February 25-26; 2021. Russian.
13. Fedonyuk LYa, Podobivskyi SS, Yarema OM. [Educational and Biological Museum of the Department of Medical Biology – a valuable treasure and pride of the university]. *Med osvita*. 2018;1(77): 141-5. Ukrainian.
14. Fedonyuk LYa, Rybitskaya LN, Tusyk OT, Kovaleva LB, Goch IV, Nedoshitko HYu, Muts LB, Ruzhitska OYu, Klanza MM. Educator and researcher of the biological cycle. [Педагог і дослідник біологічного циклу] Ternopil, TSMU, Ukrmedknyha; 2013. Ukrainian.
15. Filipchuk NO. [Museum pedagogy in the optimization of the cultural and educational process]. *Dukhov osobust: mettodol, teor i prakt*. 2017;2: 256-65. Ukrainian.
16. Milovanov K, Nikitina E, Sokolova N, Sergeyeva M. [The creative potential of museum pedagogy within the modern society]. *Osvita*. 2017;38(40): 11. Ukrainian.
17. Fedonyuk LYa, Pryvrotska IB. [Biological Educational Museum collection value of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University for learning about wildlife]. *Biol syst*. 2018;9(2): 29-36. Ukrainian.

Отримано 04.09.21